

Fórum archivárov

Roč. VIII. č.7

September 1997

Štátny okresný archív vo Zvolene

Štátny okresný archív vo Zvolene v dnešnej podobe vznikol po reorganizácii verejnej správy v roku 1960. Bol vytvorený zlúčením dvoch bývalých okresných archívov a mestských archívov vo Zvolene a Krupine. Okresné archívy boli zriadené v zmysle vládneho nariadenia č.29/1954 Zb. Pod správu okresných archívov prešli mestské archívy /Krupina, Zvolen/ v roku 1956. Po zlúčení Krupina bola pobočkou Okresného archívu Zvolen až do roku 1969. Od roku 1970 sa stala jeho vysunutým pracoviskom. Na ONV v Krupine bola zriadená archívna služba už v roku 1951, z ktorej potom v roku 1954 vznikol Okresný archív Krupina. Prvým okresným archivarom bol Vojtech Dráb. Vo Zvolene pôsobila archívna služba od roku 1953. Prvým okresným archivarom bol Róbert Zeman.

Okresný archív vo Zvolene začal v roku 1954 v nevyhovujúcich suterénnych priestoroch budovy ONV Zvolen. Z týchto priestorov bol v roku 1956 presťahovaný na Zvolenský zámok. Kvôli rekonštrukcii zámku bol v roku 1959 presťahovaný do budovy Unionky. V 60-tych rokoch materiál bol uložený na viacerých miestach /múzeum, MsNV, ONV Zvolen/. Toto viacnásobné sťahovanie archívu nepriaznivo pôsobilo nielen na stabilizáciu pracovníkov, ale aj na ochranu a bezpečnosť archívnych dokumentov.

Situácia sa zlepšila po generálnej oprave kaštieľa v Ostrej Lúke v roku 1969, ktorého všetky priestory sa uvoľnili pre potreby archívu. Tento kaštieľ bol odkúpený pre archívne účely od JRD Ostrá Lúka v roku 1965. Jeho GO bola vykonaná

v rokoch 1966-1969. Do tejto budovy boli v rokoch 1969-70 presťahované sústredené fondy OA Zvolen /28 fondov/ a fondy bývalého OA Krupina /50 fondov/. V Krupine zostali len fondy a zbierky mesta Krupiny.

Pracovisko v Krupine bolo umiestnené v budove MsNV Krupina, v priestoroch bývalého Mestského archívu. V súčasnosti tieto priestory slúžia len ako depozity.

V Krupine v rokoch 1956-1970 na poste okresného archívára pôsobili Emil Nemeč a Krištof Tonka. Títo dvaja archívári sústredili a usporiadali temer všetky fondy bývalého okresu Krupina /NÚ, MNV do roku 1960/.

Emil Nemeč vypracoval aj Inventár Okresného úradu Krupina a Zoznam prameňov k dejinám KSČ z fondu OÚ Krupina.

V roku 1971 nastúpil do OA vo Zvolene, pracovisko v Krupine JUDr. Michal Kľučka /vedúci odborný archívár/. Zaslúžil sa o skvalitnenie práce archívu, bol zostavovateľom viacerých archívnych pomôcok z fondov a zbierok mesta Krupiny. Najcennejšie sú z nich: Inventár listín a listov fondu mesta Krupiny 1238-1605, Inventár úradných kníh mesta Krupiny 1487-

1918, cechov mesta Krupiny 1616-1873 a inventáre pozostalosti osobností mesta Krupiny. Nedokončený zostal inventár adm. spisov fondu Magistrátu mesta Krupiny. Podklady sú vyhotovené z rokov 1606-1692. Nečakaná smrť 7.3.1987 mu nedovolila začatú prácu ukončiť. Významná bola aj jeho publikačná činnosť a osvetová práca vo Zvolenskom regióne.

V Okresnom archíve Zvolen sa vystriedalo v rokoch 1954-1971 7 vedúcich, resp. riaditeľov, ktorí nemali predpoklady archív dobre vybudovať /Róbert Zeman, Dr. Pavel Krnáč, Kornel Zachar, Viliam Jančula, Alexander Zrebený/.

V dôsledku toho sa nemohol stabilizovať ani kolektív pracovníkov. Do roku 1970 sa vystriedalo 16 pracovníkov pri systemizácii dvoch pracovníkov. Za takejto situácie archív nespĺnil dôsledne ani jednu úlohu. Stála zmena pracovníkov a sťahovanie archívu nútili pracovníkov začínať vždy od elementárnych prác /výnimkou bola Krupina/.

Za toto obdobie došlo k nenahraditeľným stratám. Stratili, alebo sa znehodnotili mnohé fondy v dôsledku nedostatočnej predarchívnej

starostlivosti a kontroly zo strany OA.

K podstatnej zmene došlo po presťahovaní sa OA do zrekonštruovaného kaštieľa v Ostrej Lúke v roku 1970. V tomto období archív v rámci systemizácie dostal 5 miest, čím sa vytvorili priaznivé podmienky na plnenie náročných úloh archívu.

V roku 1971 bol do funkcie riaditeľa vymenovaný prom. historik Ján Ludha. Vo funkcii pôsobil až do roku 1981, keď v januári 1981 po ťažkej chorobe zomrel. Veľkú zásluhu mal na personálnom a materiálno - technickom vybudovaní archívu. /Archív dovtedy nebol vybavený ani najzákladnejšími kancelárskymi potrebami/. Za jeho pôsobenia sa rozbehli práce na všetkých úsekoch, či už na predarchívnej starostlivosti, spracúvania a sprístupňovania, alebo využívania archívnych dokumentov, ktoré dovtedy absentovali. Do ŠOKA boli sústredené fondy NÚ, MNV, JRD, škôl a iných okresných organizácií. Tieto fondy sa rozriedili, usporiadali, čiastočne preskartovali a zakrabilovali. Rozriedený, usporiadaný a čiastočne inventarizovaný bol historicky najvýznamnejší fond Magistrát mesta Zvolena /1323-1922/. V rokoch 1975-1980 bol vypracovaný inventár a katalóg

OÚ Zvolen, Inventár cechov mesta Zvolena a Hudobná pozostalosť rodiny Ostrolúckych. Táto hudobná zbierka patrí medzi najštudovanejšie nielen našimi, ale aj zahraničnými bádateľmi. Obsahuje veľmi cenný notový materiál z obdobia 1785-1853 /rukopisy svetoznámych hudobných skladateľov, napr. Beethovena, Mozarta, Tosta a pod./.

Po smrti Jána Ludhu v roku 1981 riaditeľkou ŠOKA sa stala Katarína Poprócsiová.

V súčasnosti ŠOKA Zvolen uchováva vyše 500 archívnych fondov a zbierok s časovým rozpätím od roku 1238 do r.1990, čo predstavuje 2430 bm. Pre nedostatok voľných priestorov /skladovacie priestory sú preplnené/ nemôže sa prevziať okolo 1000 bm materiálu zrušených organizácií a podnikov Zvolenského okresu. Archívny materiál je uložený - okolo 80% celkového stavu v Ostrej Lúke a okolo 20% v budove Mestského úradu v Krupine. Fondy sú /až na najnovšie prírastky /rozriedené, usporiadané, preskartované /80%/, čiastočne inventarizované /45%/ a katalogizované.

Od roku 1981 boli inventarizované fondy úradov práce, živnostenských spoločenstiev, SNF, JSSR, okresných súdov, dôchodkových kontrolných

úradov, školských inšpektorátov, škôl a fond Mestského úradu Zvolen, K viacerým fondom boli vypracované čiastkové inventáre /Mesto Zvolen, ONV Zvolen a pod./, resp. účelové súpisy dokumentov v súčasnosti aktuálnymi požiadavkami na vyhľadávanie dokumentov /ONV, MNV/. Vypracovaný bol aj katalóg prezidiálnych spisov ONV Zvolen a Krupina.

Na týchto sprístupňovacích prácach sa najviac podieľali pracovníci A. Adam, M. Kapišinský, I. Kostolná, K. Poprociová/. V súčasnosti sa spracúvajú fondy notárskych úradov a MNV, na ktorých sa najviac podieľajú pracovníci /Adam Alexander, Horváthová Viera, Trebulová Olga/.

Najstaršími a historicky najcennejšími fondami sú Magistrát mesta Zvolena 1323-1922 a Krupiny 1238-1918, fondy mestečiek Dobrá Niva 1256-1939, Pliešovce 1565-1945, fondy cechov mesta Zvolena 1613-1873, cechov mesta Krupiny 1616-1873 a Hudobná pozostalosť rodiny Ostrolúckych 1785-1853. Najväčšími fondami sú fond ONV Zvolen 1945-1990 a ONV Krupina 1945-1960. Novšie fondy sú zastúpené rovnako ako v ostatných archívoch písomnosťami notárskych úradov, národných výborov, JRD, škôl, súdov, prokuratúry a pod.

V súčasnosti najviac využívané sú fondy národných výborov /ONV, MNV, MaNV/, okresných úradov, škôl, JRD, súdov, prokuratúr a fondy miest a mestečiek a cechový materiál. Využívajú ich študenti stredných a vysokých škôl pre ročníkové a diplomové práce, obecní a mestskí kronikári, kultúrni a osvetoví pracovníci, historici a pod. Kvôli excentrickému umiestneniu ŠOKA však počet bádateľov nie je veľmi uspokojivý.

V kultúrno-osvetovej a propagačnej oblasti archív spolupracuje s rôznymi kultúrnymi inštitúciami /múzeum, galérie, knižnice/ pri usporadúvaní výstav, prednášok a pod. Poskytuje podkladový materiál do monografií obcí a miest ako aj pre dokumentárne filmy a pod.

ŠOKA každoročne organizuje vlastivedné exkurzie pre žiakov základných a stredných škôl, ktoré sú spojené s prednáškami z oblasti histórie a archívniectva a výstavkami najvýznamnejších archívnych dokumentov. Bádatelia využívajú aj našu archívnu knižnicu, ktorá obsahuje 5730 zväzkov odbornej literatúry, právnych predpisov, časopisov, novín a pod.

Od roku 1990 sa enormne zvýšil počet vydaných overených výpisov,

odpisov a potvrdení k rehabilitačným, reštitučným, privatizačným, majetkovým, pracovným a dôchodkovým účelom.

V ŠOKA do roku 1980 sa vystriedal značný počet pracovníkov. V súčasnosti v archíve pracuje 5 - členný kolektív: riaditeľka, 4 odborní pracovníci s vysokoškolským a stredoškolským vzdelaním. Tento počet pracovníkov je vzhľadom na rozsah a náročnosť úloh kladených na náš archív nedostačujúci. Javí sa potreba zvýšiť tento stav aspoň o jedného odborného pracovníka s archívny vzdelaním.

Najväčším problémom nášho archívu však je nedostatok voľných

priestorov. Skladovacie priestory sú preplnené a pre potreby archívu nepostačujúce.

Požiadavka o pridelenie voľných priestorov na rozšírenie kapacity ŠOKA sa uplatňuje každoročne, ale bezvýsledne. V sídle okresu vo Zvolene sa zatiaľ nenašla vhodná budova, ktorá by vyhovovala pre archívne účely po stránke stavebnej i statickej. Dúfame, že Okresný úrad vo Zvolene v spolupráci s OA MV SR v dohľadnej dobe nám pomôže tento problém doriešiť.

Katarína Poprócsiová

Archívne dokumenty reprezentovali

Začalo sa to nenapádne ešte v decembri 1993 všednou písomnou žiadosťou Spolku architektov Slovenska. Pracovná skupina pre dokumentáciu a zachovanie architektúry prvej polovice 20. storočia mapovala podklady pre medzinárodný register výnimočných objektov funkcionalistickej architektúry na Slovensku. Vďaka perfektne zachovanej technickej dokumentácii dvoch stavieb - Liečebného domu Machnáč a kúpaliska

Zelená žaba v Trenčianskych Tepličiach sa trenčiansky archív dostal do prestížneho holandského registra.

Oba projekty sú medzníkmi diel najvýznamnejších medzivojnových českých architektov - Jaromíra Krejčara /1895-1949/ a jeho brnenského súčasníka Bohuslava Fuchsa /1895-1972/. Ku spomenutým osobnostiam českých funkcionalistov neodmysliteľne patrí Karel Teige /1900-1951/, kritik a teoretik umenia, publicista a knižný

grafik. Bol „duchovným vodcom“ a jedným zo zakladateľov Devätsilu, umeleckého zväzu avantgardných českých umelcov v 20. rokoch tohto storočia a najbližší priateľ pražského architekta Jaromíra Krejčara.

Návrh a realizácia letného termálneho kúpaliska Zelená žaba v rokoch 1935-1937 sa považuje za jeden z vrcholov tvorby Bohuslava Fuchsa /jeho kľúčovým objektom je zotavovňa Morava v Tatranskej Lomnici/. Chválou miestnych staviteľských firiem Ing. Emanuela Adamca a Ing. Richarda Strebingera je zvládnutie technickej realizácie. Fuchsov projekt tvorí prílohu výmeru Daňovej správy v Trenčíne z 24. novembra 1937 o oslobodení užívateľa - Účastníarskej spoločnosti liečivých kúpeľov v Trenčianskych Tepliciach od priamych daní až do 30. septembra 1952.

Projekt Jaromíra Krejčara na stavbu liečebného domu v Trenčianskych Tepliciach vyhral vo verejnej súťaži, ktorú v roku 1929 vypísala Nemocenská poisťovňa súkromných úradníkov v Prahe. Náš archív uchováva definitívnu verziu projektu z augusta 1930 zhotovenú v máji 1932 bratislavskou filiálkou firmy Nekvasil.

Stavebnému povoleniu vydanému Okresným úradom v Trenčíne 30.8.1930

pod č.16480/1930 predchádzalo komisionálne jednanie, ktorého sa 29.8.1930 zúčastnil aj Jaromír Krejcar ako projektant. Zástupcovia obce požadovali vykonávanie stavebných prác iba mimo kúpeľnej sezóny. Prítomní znalci napokon podmienili vydanie stavebného povolenia nasledovným okolnostiam: stavebné práce sa budú vykonávať podľa schválených plánov, staticky sa dorieši železobetónová konštrukcia, suterén sa riadne zaizoluje pred spodnou vodou a Okresnému úradu v Trenčíne ohlásia staviteľskú firmu, ktorá bude vykonávať odborné stavebné práce. Vzhľadom na známe geologické pomery žiadal hlavný bankský radca Banského kapitanátu v Banskej Bystrici Ing. Teodor Husko okamžité zastavenie prác, keby sa pri kopaní základov narazilo na teplú vodu. A práve liečivá teplická voda sa stala počas výstavby osudnou.

Krejcar nechýbal ani pri kolaudácii. Komisia si 28.5.1932 prezrela celú stavbu, porovnála podmienky stavebného povolenia so skutočnosťou a zhodla sa, že stavba rešpektovala požiadavky povoľovacieho výmeru, aj pripomienky ministerstva zdravotníctva z 22. 7. 1931 ku dispozícii pracovne s príslušnými miestnosťami, polohe budovy ku svetovým stranám a zásobovaniu vodou. Nariadila rozvešať

bezpečnostné tabuľky, doplniť orientačné štítky a ukončiť práce okolo výťahov. Kolaudačná komisia skonštatovala, že budova vyhovuje zdravotným a bezpečnostným podmienkam a užívacie povolenie môže byť vydané. Okresný úrad v Trenčíne ho vydal ešte v deň kolaudácie pod číslom 15323/1932.

Technická dokumentácia stavby sa zachovala v archívnom fonde Okresného úradu v Trenčíne, ktorý prostredníctvom technického oddelenia pôsobil v odbore štátnej stavebnej služby. Medzi písomnosťami je aj jedna bežná žiadosť Krajského súdu v Trenčíne z 5.10.1931, ktorú si doteraz „nevšimol“ žiaden z bádateľov. Za účelom vyšetrovania dôležitých okolností v trestnej veci proti Alojzovi Thimovi pre zapríčinenie smrti Anny Káčerovej požadoval krajský súd od okresného úradu predloženie všetkých podstatných záznamov týkajúcich sa stavby nemocenskej poisťovne. Zo zápisnice z komisionálneho jednania a stavebných plánov chceli zistiť, za akých podmienok bolo stavebné povolenie vydané, či sa bral ohľad na vyvierajúce pramene pod stavbou a či bola predpísaná hrúbka ochranného izolačného múru.

Tragické svedectvo nešťastnej udalosti, ktorá sa prihodila 14. marca

1931 obsahujú záznamy trestného spisu Krajského súdu v Trenčíne sign. Tk VI 277/1931 uloženého v ŠOBA v Bytči.

Po ukončení výkopových prác sťažených pretekajúcimi vrchnými a spodnými prameňmi bola na dno základov položená betónová doska, na ktorej spočíva celá stavba liečebného domu. 13. marca 1931 sa začalo s obmurovávaním výkopov izolačnými ochrannými múrmi. 14. marca dopoludnia dosahovala stena výšku 2 metrov. Výkopy boli nad ňou zašalované, ale samotnú 10 m širokú stenu mali zachytiť podperami až popoludní. O 15,40 hod. išla 19-ročná robotníčka Anna Káčerová, ktorá sa stavbe prinášala murárom maltu a vođu, k novopostavenej izolačnej stene pre prázdne vedro. V tom okamžiku, keď zobrala plechové vedro a obrátila sa chrbtom k múru, bola zasypaná padajúcimi tehľami a zeminou. Spod trosiek ju okamžite vytiahol jej otec, pracujúci na stavbe ako tesár. Po desiatich minútach zomrela na následky smrteľného úrazu v blízkom fyzikálnom ústave.

Stavebný inžinier Alojz Thim bol obvinený z nedostatočných bezpečnostných opatrení. Privolaný súdny znalec pripísal zrútenie steny tlaku nazhromaždenej vody po dennom odmäku, ktorá presiaknutú zeminu

zosunula a prevrátila múr. Podnikateľa ani personál neobvinil z nedbanlivosti. Ako napísal v zápisnici: „úraz sa musí pripočítať jedine zhluku nepredvídaných nešťastlích okolností“.

Iný názor mali lešenári, ako aj otec nebohej a žiadali spravodlivosť. S firmou Nekvasil sa pokonali až v októbri 1932 pred KS v Trenčíne, kedy žalobcom vyplátili 3.500 Kč. Karol Káčer stiahol návrh žaloby a požiadal o zastavenie trestného konania. Život jeho dcéry mu už však nik nevrátil.

O liečebnom dome vydal Krejcar roku 1933 brožúrku, ktorá sa žiaľ, na Slovensku nezachovala v žiadnej knižnici. Stavba liečebného domu Nemocenskej poisťovne súkromných úradníkov a zriadencov v Trenčianskych Tepliciach, dnes LD Machnáč, sa považuje za vrchol československej funkcionalistickej tvorby. Má ešte jeden nezvyčajný primát - bola najdrahšou stavbou tridsiatych rokov v celom Československu.

Nie je iste bez zaujímavostí, že Krejcarovou druhou manželkou bola od roku 1927 novinárka Milena Jesenská, ktorú skôr poznáme ako adresátku Kafkových „Dopisů Mileně“. Rozviedol sa s ňou na diaľku roku 1934 po odchode za prácou do Moskvy, kam utekal s jedným miliónom korún dlhov.

Tu je snáď príhodný známy výrok architekta: „prohnilý kapitalismus je nutno bořit jeho vlastními prostředky“.

Milena zahynula roku 1944 v koncentračnom tábore Ravensbrück.

Dobrodružný, až výstredný životný štýl súvisel s Krejcarovou nespútanou povahou. Na rozdiel od Bohuslava Fuchsa, ktorý ešte za svojho života uložil svoj vzorne usporiadaný osobný fond do brnenského mestského múzea, po Krejcarovi sa nezachovalo nič podobného. Dr. Rostislav Švácha, uznávaný český historik architektúry, zbieral údaje o Krejcarovom živote a diele celých 15 rokov. Jeho úprimné nadšenie nad kompletne zachovanou stavebnou dokumentáciou sa nedalo prehliadnuť!

Ani jedna zo spomenutých stavieb /kúpalisko Zelená žaba a LD Machnáč/ nezmenili pôvodné poslanie a zostali po celý čas funkčné - kúpalisko od roku 1937, liečebný dom od roku 1932. Ako hodnotný doklad vývoja architektúry dokumentujúci stavebný vývoj kúpeľného mesta Trenčianske Teplice boli obe vyhlásené roku 1995 za kultúrnu pamiatku.

Na rok 1995 pripadlo aj 100. výročie narodenia Jaromíra Krejcara a pražská Galéria Jaroslava Fragnera sa snažila priblížiť architektovo dielo

verejnosti. Je jedinou výstavnou sieňou v ČR zameranou výhradne na prezentáciu architektúry. Do kontaktu o zapožičanie dokumentácie sme vstúpili už v januári 1995. Záležalo nám na perfektnom dokladovaní - bola to prvá zápožička originálov archívnych dokumentov do Čiech od rozdelenia spoločného štátu. Autorom dôsledne vypracovaných podmienok dohody a našim prísny anjelom strážnym bol Dr. Spiritza. Vzhľadom na jedinečnosť zachovania boli dokumenty ohodnotené na cenu 100.000 Sk za kus. Celý súbor pozostáva z 12 kusov kolorovaných kópií vyhotovených na voskovanom plátne. Unikátnosť plánov najvýznamnejšieho Krejcarovho diela si uvedomovali aj pražskí usporiadatelia a poisťovní v Trenčíne ochotne zaplatili celkom 23.371 Sk /poistenie pre prípad poškodenia alebo zničenia živelnou udalosťou 691,-; odcudzenia 2.880,-; združené poistenie dokumentov počas výstavy v dobe od 7.6. - 20.8. 1995 12.600,-; poistenie počas prepravy z Trenčína do Prahy a späť 7.200,-/. V prípade znehodnotenia alebo zničenia /straty/ archívnych dokumentov sa galéria zaviazala uhradiť okresnému úradu 200.000 Sk za kus, tj. spolu 2.400.000 Sk /Dohoda z 10.3.1995 pís.B pod e/.

Po premiére v Prahe sa začali zahraničné reprízy výstavy. Rokovali sme s Architekturforum Maculan vo Viedni a Štátnou galériou v Zlíne. Zápožičku sme však nerealizovali, pretože nedokázali dodržať poisťné podmienky. Zdali sa im privysoké.

Roku 1996 prejavila záujem o unikátny súbor plánov talianska Cooperativa ALEA z Udine. Výstava „Karel Teige. Architektúra. Poézia. Praha „1900-1951“ bola výsledkom dlhoročného záujmu talianskych inštitúcií o poprednú osobnosť českých avantgardných smerov 20. rokov tohto storočia.

Výstava tvorila súčasť kultúrnej dohody medzi vládami talianskej a českej republiky. Oficiálnymi organizátormi boli Ministerstvo kultúry ČR, talianske veľvyslanectvo s talianskym kultúrnym ústavom v Prahe. Oficiálnou kooperátkou bola pani Rumjana Dačevová z Památníka národného písmečníctví v Prahe, ktorá sústreďovala všetky exponáty z Prahy a Brna. Prevoz našich archívnych dokumentov do Prahy mala zabezpečiť firma Kunstrans Praha. Ako to už v živote chodí, komplikovať veci je jednoduché. Pani Dačevová odmietla podpísať reverz o zápožičke /a tým prevziať zodpovednosť za naše

projekty/, čím sa posunul termín prebozu z 10. na 26. marca 1996. Priame odovzdanie dokumentov sa neuskutočnilo ani v druhom náhradnom termíne, pretože kuriér z pražského Kunstransu sa nepreukázal žiadnym splnomocňujúcim dokladom. My sme netrepeľivo čakali na potvrdenie výpožičného reverzu z Talianska. Ten prišiel faxom s jednodňovým oneskorením. Navyše nám colnica neuznala vývozné povolenie.

Keď prší, tak leje! Aj keď je to k neuvereniu, ale všetky problémy nás vlastne ochránili pred ešte väčšími nepríjemnosťami.

Dokumenty boli napokon 29. marca dopravené služobným autom do Bratislavy. Pre poruchu auta počas jazdy!! boli s polhodinovým meškaním odovzdané firme PENTA TRADE, ktorá ich odviezla na letisko do Schwechatu. Z Benátok ich previezli autom do Terstu, kde ich spolu s ostatnými exponátmi predstavili verejnosti bývalého letného sídla rakúskeho dvora Miramare.

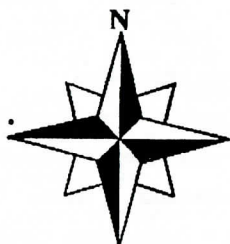
Po ukončení výstavy v Terste nás požiadali o predĺženie zápožičky z dôvodov presunutia celej expozície do

Ríma. Kolotoč s uzatvorením novej dohody, výpožičného reverzu a poisťnej zmluvy sme si zopakovali.

Archívne dokumenty sme v absolútnom poriadku prevzali od spoľahlivej firmy PENTA TRADE 28. februára 1997. Reprezentovali nielen vrcholné dielo československej funkcionalistickej tvorby významného autora, ale aj našu krajinu, kúpeľné mesto Trenčianske Teplice a archív.

Z výstav v zahraničí nám pribudli perfektné katalógy a plagáty, v registratúre fascikle písomností so spolupracujúcimi firmami. Máme bohaté pracovné skúsenosti, o ktoré sa s vami rady, kedykoľvek bude treba, podelíme, aby ste pri požičiavaní archívnych dokumentov do cudziny neprežívali rovnaké horúce chvíle ako my. Či to za to stojí, je na uváženie. My sme si vydýchli. Zamkli plány do trezoru a povedali - nikdy viac!... a požičali dva skutočné podklady zo zbierky hudobníkov do Bratislavy na celoslovenskú výstavu.

Danica Hlaváčová

Zo sveta

Archív výtvarného umenia Nemeckého národného múzea v Norimbergu

Pri založení Nemeckého národného múzea v roku 1852 vznikol aj archív, ktorého úlohou bolo „archívne materiály, ktorým hrozilo, že sa stratia alebo budú vyradené zo všeobecného použitia“ zbierať pre výskumné účely a zachovať ich.

Strata archíválií bola vtedy zvlášť akútna, najmä po zániku sv.ríše rímskej, po rozdelení statkov a lén, kedy mnohé archíválie stratili svoj právny význam a často boli darované alebo predané zberateľom, alebo sa dostali na starinárske trhy, či do mlynov na starý papier a to všetko skôr, než sa spoznala ich hodnota ako historického prameňa. Súčasne múzeum začalo robiť aj rozsiahlu dokumentáciu v tzv. generálnom repertóriu, kde sa mal formou kartotéky zachytiť a zdokumentovať „celý pramenný materiál

z nemeckých dejín, literatúry a umenia, predbežne od najstarších čias do roku 1650“.

Obidve predsavzatia múzea po sľubnom začiatku zostali len v torze. Toto veľkorysé podujatie vzhľadom na vtedajšie technické možnosti bolo neuskutočniteľné. Starostlivosti o archívne pramene v druhej polovici 19. storočia sa ujali medzitým preorganizované štátne a komunálne archívy. Múzeum sa preto obmedzilo na získavanie zvlášť reprezentatívnych archíválií čo do formy i obsahu, ktoré znamenali doplnenie umeleckých a kultúrnohistorických zbierok.

V obmedzenom rozsahu a redukovaním na medzitým zmenené ciele múzea, stalo sa budovanie archívu a generálneho repertória znovu aktuálnym vďaka Archívu výtvarného umenia, ktoré

založil v roku 1958 Ludwig Veit, ako bol vymenovaný za vedúceho múzejného archívu. Jeho prvé návrhy sa najskôr zameriavali na rozšírenie v rámci archívu už existujúcej zbierky pozostalosti a autografov, pričom zvláštna pozornosť sa mala venovať pozostalostiam a autografom výtvarných umelcov. Napriek obmedzeným prostriedkom sa plánu ujal a podporoval ho vtedajší generálny riaditeľ Nemeckého národného múzea, Ludwig Grote. Čoskoro sa im podarilo okrem iného získať v zahraničí pre výskum neobyčajne hodnotnú pozostalosť po medirytcovi a obchodníkovi s umením nemeckého pôvodu - Giovanni Metzgerovi z Florencie, ktorá obsahuje množstvo jeho korešpondencie s nemeckými umelcami a zberateľmi, nemeckými kniežatami, predovšetkým s kráľom Ludovítom I. Bavorským ako aj s múzeami. Ďalší generálny riaditeľ /od roku 1962/, Erich Steingraber započatú prácu rozšíril. Zabehol vlastnú centrálnu kartotéku, ktorá obsahuje záznamy o písomných prameňoch z oblasti výtvarného umenia, v iných inštitúciách alebo súkromných zbierkach a sústreďuje ich v pripojenom archíve fotografií a mikrofilmov. Zbierka originálnych prameňov sa po tomto rozšírení vyvinula na ústredné

informačné stredisko písomných prameňov, ktoré sa vzťahujú na umeleckohistorický výskum.

Podobné podujatia sa uskutočňujú napríklad v oblasti nemeckej literatúry v Goethe-Schillerovom archíve vo Weimare a v Schillerovom národnom múzeu v Marbachu, v oblasti dejín hudby v hudobnom historickom archíve v Kasseli a v oblasti všeobecných dejín v Spolkovom archíve v Koblenzi.

Pokiaľ knižnice v rámci zbierania pozostalosti a autografov nepreberajú a neopatrujú náhodou aj k nim patriaci pramenný materiál, neexistuje miesto, ktoré by sa ujalo systematického výskumu a zbierania písomných prameňov výtvarného umenia v súkromnej oblasti. Knižnice sú viac doménou literárnej histórie.

Pri aukciách autografov sa objavujú cenné pozostalosti, avšak tie putujú po jednotlivých kusoch do rúk súkromných zberateľov, kde sa oceňujú skôr ako relikvie, a menej kvôli svojmu obsahu. Taktiež častým zničením vznikajú pre výskum nenahraditeľné straty. Aj súkromné „umelecké archívy“, ktoré tu a tam existujú, neznamenajú riešenie problému, pretože ich budovanie a existencia závisia od iniciatívy nejakej jednotlivej osoby a po jej smrti sa rozpadávajú a putujú do súkromných

zbierok „Pamätníky“ vybudované pre významných predstaviteľov výtvarného umenia sa vzťahujú temer vždy na umelecké dielo, kým písomná pozostalosť sa vôbec alebo systematicky nezohľadňuje.

Existencia Archívu výtvarného umenia je opodstatnená hlavne kvôli neuspokojujúcej situácii v akej sa nachádzajú písomné pramene o výtvarnom umení v súkromnej sfére. Písomné pozostalosti umelcov sú v najväčšej miere vystavené nebezpečenstvu straty pre svojráznosť umeleckého povolania.

Typická situácia v oblasti prameňov v 19. storočí. Pri zisťovaní v nemeckých knižniciach, archívoch a múzeách ochraňovaných pozostalostí cez Murhardskú knižnicu v Kasseli a Spolkový archív v Koblenzi, podarilo sa zistiť existenciu len asi 160 umeleckých pozostalostí z 19. storočia /95 maliarov, 12 sochárov, 56 architektov/, ďalej asi 90 pozostalostí umeleckých historikov, zberateľov a obchodníkov s umením. Tento výsledok je o to znepokojujúcejší, keď v Thieme-Beckerovom lexikóne v tomto období sa spomína asi 10.000 výtvarných umelcov. Zoznam historikov umenia, ktorý spracoval Archív výtvarného umenia má už vyše 2.000 mien /stav z roku 1966/. Preto ide len o

zlomok z pozostalostí, i to menšieho rozsahu a väčšinou o osobnosti lokálneho významu.

Táto negatívna štatistika sa trochu zlepšila pozostalosťami opatrovanými v stredo- a východonemeckých oblastiach. Prehľad o nich zatiaľ nie je kompletný. Odhaduje sa asi 50.000 autografov v nemeckých knižniciach z oblasti výtvarného umenia. Všetko ostatné sa buď zničilo alebo je v súkromných zbierkach autografov a tým rozptýlené alebo sa ešte nedostalo do rúk potomkov.

Nemecké národné múzeum vytvára priaznivé podmienky pre vykonávanie tejto činnosti. Ako jediné centrálné múzeum pre výtvarné umenie v Nemecku, zbiera Nemecké národné múzeum diela výtvarného umenia a umeleckých remesiel zo všetkých nemeckých krajov a oblastí a síce bez časového obmedzenia. Odborní pracovníci, ktorí sa špecializujú na rôzne oblasti výtvarného umenia spolupracujú s Archívom výtvarného umenia a jeho archivársky vzdelaným personálom. Okrem toho vlastní múzeum rozsiahlu špeciálnu knižnicu vo veľkosti zemskej knižnice /asi ako naša krajská, kedysi/. Bohatá zbierka autografov a pozostalostí, ktorá vznikla v rámci starého archívu, slúžila za základ, z

z ktorého bolo možné vychádzať.

Z nemeckého originálu Ludwig Veit:
Das Archiv für bildenden Kunst in

Nürnberg, Anz.d.GNM, 1966

I. časť, preložila a skrátila:

Valéria Hrtánková

Tajný Vatikánsky archív

Vatikánsky archív je azda najdôležitejší archív na svete. Skladá sa zo 40 km políc, ktoré zaplňajú pergamenové a papierové rukopisy, predstavujúce veľkú historickú hodnotu. Tento archív nie je iba skladištom zápisov z minulosti. Je činnou cirkevnou inštitúciou a cirkev sa zaoberala a zaoberá všetkým, čo sa týka ľudí: umením a vedou, teológiou a politikou.

V určitom zmysle slova pápežský archív pripomína archív svetských kniežat. Odrzkadľuje aj duchovnú moc cirkvi. Táto mnohostrannosť záujmov znamená, že pápežský archív má univerzálnejší charakter než archívy národných štátov.

Pre určité historické obdobia, ako napríklad pre stredovek, je kľúčovým archívom /nazýva sa aj kľúčom sv. Petra/. Tak ako historik umenia nájde v Ríme vrcholné diela umenia a iné prejavy ľudskej činnosti vo všetkých

štýloch: románskom, renesančnom, barokovom, novovekom - tak Vatikánsky archív vlastní dôležité i menej dôležité dokumenty, týkajúce sa pomaly dvetisícročnej histórie. Okrem hlavných zbierok - fondy -, ktoré sú piliermi celého archívu, existujú tu aj tisíce drobných, jednotlivých dokumentov, ktoré nám často hovoria viac o živote človeka v minulosti, než sa môžeme dozvedieť z viac úradných, písomných prameňov.

A preda, väčšina z nás má iba hmlistý pojem o existencii tohoto archívu, nehovoriac už o jeho charaktere a rozmeroch. Často sa mýli s Vatikánskou knižnicou a občas sa i chybné cituje ako Tajná Vatikánska Knižnica. Aj v Lateránskych zmluvách z roku 1929, uzatvorených medzi Mussolinim a cirkvou, kde sa spomína Paleografická škola, ktorá je jednou z častí Vatikánskeho archívu, sa hovorí nesprávne o agende Vatikánskej

knížnice. Vatikánsky archív a Vatikánska knižnica sú dve úplne odlišné inštitúcie. Archív je, možno povedať akousi pracovnou kartotékou Pápežskej Kúrie. Nachádza sa tu korešpondencia týkajúca sa diplomatických záležitostí a vnútorného života cirkvi. Teda jeho prvoradá úloha je služba Kúrii. Po čase však písomnosti prechádzajú z oblasti administratívnej funkcie do oblasti histórie.

Vatikánska knižnica je - tak ako iné knižnice predovšetkým zbierkou literárnych diel. Pri vytváraní zbierky kníh sa kladie dôraz pochopiteľne na knihy s náboženskou tematikou a príbuzné oblasti, ako filozofia či história umenia. Obsahuje i určité materiály, ktoré by sa pri normálnom delení mali nachádzať v archíve. Knižnica obsahuje nesmierne intelektuálne bohatstvo.

Vatikánsky archív a Vatikánska knižnica, hoci sú odlišné, jednako sú sesterskými organizáciami a občas i rivalmi. Existuje medzi nimi stály pohyb osôb, ktoré v ňom bádajú. Dvere medzi archívom a knižnicou sú stále otvorené, a pracovníkov archívu - prefekta a scriptorov - rovnako ako bádateľov - archivárov možno často nájsť v knižnici. Pre štúdium z oboch inštitúcií sa však vyžadujú odlišné povolenia, z rôznych kompetentných miest.

Názov „Tajný Vatikánsky archív“ /oficiálny taliansky názov: L'Archivio Segreto Vaticano/ a skutočnosť, že naozaj je neprístupný pre novinárov a fotografov, ho ovanula atmosférou tajomnosti, zrodila zvedavosť a stala sa príčinou rôznych špekulácií. Ku vzniku nežičlivých predstáv sa mohlo pričiniť i tzv. Riserva, oddelenie, ktoré je oficiálne neprístupné, lebo obsahuje knihy a dokumenty, ktoré môžu byť sprístupnené iba s povolením prefekta. Nie je to však kolekcia materiálov pochybnej akosti, ale zbierka dokumentov špeciálnej hodnoty, takých ako protokoly z procesu Galilea, či zmluva uzatvorená Napoleónom v Tolentine. Občas sa knihy a dokumenty, alebo pečate z Riserva vystavujú pre verejnosť ako podklady umenia alebo vzácne historické doklady.

Prečo sa teda archív volá tajný? Ako osobný archív pápeža bol skutočne segreto cez stáročia svojej existencie. Do určitých oddelení malo prístup so špeciálnym povolením, iba neveľa vedcov. Oficiálne boli archívy otvorené v roku 1822 Leonom XIII. „Cirkev - povedal tento pápež - potrebuje iba pravdu“.

Názov tajný, nie je len echem minulosti, utajenosť je naďalej železným právom archívov. Napríklad v Štátnom

archíve v Ríme sú neprístupné niektoré dokumenty 30 alebo 50 rokov. Závisí to od charakteru písomnosti.

Nezávisle od dokumentov, ktoré nemôžu byť sprístupnené vzhľadom na predpis, sú niektoré oddelenia Vatikánskeho archívu rovnako neprístupné. Patria sem zväčša fondy, ktoré tvoria dokumenty jednotlivých kongregácií. Pri nich sa požaduje špeciálne, dosť ťažko získavané povolenie od prefekta archívu. Tiež sú neprístupné archívy Svätej Roty, ktoré obsahujú dokumenty týkajúce sa uznania manželstiev za neplatné, ako i archívy Kongregácie pre veci kanonizácie, ktorá sa zaoberá procesmi blahorečenia /beatifikácie/ a svätorečenia /kanonizácie/. V procesoch zvaných *advocatus diaboli* sa zaznamenávajú i všetky skutočnosti, ktoré vzbudzujú pochybnosti v živote sluhu Božieho a svedkovia, ktorí svedčia za alebo proti nemu, predstavujú veľmi podrobne aj vlastné životopisy.

Archív je otvorený pre verejnosť, ale len pre jej ohraničenú časť. Možnosť robiť si tu výskum, bádať, je považované skôr za privilégium, nie za právo. Archív je naďalej teritóriom cirkvi. Zvyčajne - aby mohol v archíve bádať - laik, Talian musí mať

doporučujúci list od nejakej dôležitej kultúrnej organizácie alebo riaditeľstva väčšej knižnice alebo významnejšieho súkromného archívu. Kňaz musí mať písomné povolenie od biskupa. Laik - svetská osoba zo zahraničia musí mať diplomatické doporučenie svojho konzula alebo známej kultúrnej inštitúcie. /Významní vedci môžu byť oslobodení od takýchto formalít/.

Po predstavení doporučenia, petent - žiadateľ, má rozhovor s prefektom, pri ktorom povie dôvod, prečo chce bádať a mal by vedieť, čo chce hľadať. Potom vyplní formulár adresovaný pápežovi s titulom *Beatissimo Padre*. V odpovednom čase dostane priepustku s fotografiou, na určitý čas. Aj keby personál archívu niekoho veľmi dobre poznal, za každým razom, keď sa vchádza do archívu, priepustka sa odovzdá na čas pobytu. Pri vchode a východe sa treba podpisovať.

Povolenia na štúdium sa v priebehu roku starostlivo vyberajú. Na rok ich vydáva okolo 200. Jedným z dôvodov výberu je zabezpečiť archívne materiály pred zbytočným množstvom autorov chtivých senzácií. Iným dôvodom ohraničovania počtu bádateľov je čisto praktický dôvod: možnosti poškodenia, obavy z krádeže - hlavne iluminované rukopisy - by mohli

vzbudíť zakázaný obdiv zberateľov.

Vo Vatikánskom archíve bádateľom potrebný materiál prinášajú jeho pracovníci. Pomocný personál je tu málopočetný. Ešte menší čo do počtu je odborný personál. Skladá sa z prefekta menovaného doživotne pápežom, viceprefekta, troch archivárov a štyroch scrittori. Archivári a scrittori vykonávajú tú istú prácu, opisujúc fondy - rozdiel medzi nimi je v hodnosti. Teda, sedem osôb tvorí vedúci odborný

personál tejto veľkej a rozvetvenej inštitúcie.

Možno najdôležitejším dôvodom tajnosti je skutočnosť, že ešte mnohé oddelenia archiválií neboli badané. Vatikánsky archív je teda ako Herkulaneum, pokryté lávou času, ktorého tajnosť je tajomstvom zatiaľ neobjaveného.

Výňatok z knihy M.L.Ambrosiani, preložila a upravila: Valéria Hrtánková

Kolokvium stredoeurópskych archivárov

Pri príležitosti 75. výročia Spolku švajčiarskych archivárov a archivárov sa konalo vo švajčiarskom Zugu v dňoch 10. - 12. septembra jubilejné valné zhromaždenie, ktorého sprievodnou akciou bolo kolokvium stredoeurópskych archivárov. Toto kolokvium bolo pokračovaním minuloročného kolokvia, tentoraz na tému ochrana archívnych dokumentov, ochrana pracovníkov archívu, výber fondov na úschovu, vzdelávanie archivárov a pomoc Bosne. Kolokvium sa konalo pod vedením prof. Gerharda Pferschyho, predsedu Spolku rakúskych

archivárov a Dr. Norberta Reimana, predsedu Spolku nemeckých archivárov / ktorého mnohí z Vás určite si pamätáte z minuloročnej konferencie SSA v Tálóch/. Vďaka našim švajčiarskym kolegom som mala možnosť sa zúčastniť tohto podujatia v krásnom mestečku s mnohými stredovekými pamiatkami, ktoré svojou zachovalosťou ma fascinovali.

Jubilejné zasadnutie našich kolegov sa začalo 10. septembra v popoludňajších hodinách, a otvoril ho najvyšší predstaviteľ mesta mestský prezident - primátor Othmar Romer. Po

pozdravnom príhovore nasledovalo vedecké kolokvium pod vedením pani Dr. Reguly Nebiker, viceriaditeľky Spolkového archívu v Berne. Prvý referát od Dr. Fritza Lendenmanna poukázal na 10 najaktuálnejších problémových otázok našich švajčiarskych kolegov. Na prvom mieste uviedlo otázku archívnych budov. Situácia je obdobná ako u nás. Je niekoľko nových budov, no viaceré archívy čakajú na riešenie svojich priestorových problémov. Medzi ďalšie aktuálne otázky patrí archívny zákon, vzdelávanie archívárov, ochrana údajov /anonymizácia dokumentov/, počítače, internet, reštaurovanie dokumentov, práca pre verejnosť, otázka archívnych zbierok a otázka spolupráce medzi archívmi a archívami. Určite so mnou súhlasíte, že takmer všetky problémy sú totožné s našimi. Referát neriešil žiadnu otázku, len nastavil problém. Nasledujúci referát Dr. Andreja Giovanniniho, reštaurátora z Bellizony sa zaoberal novými spôsobmi starostlivosti o reštaurovanie archívnych dokumentov. Predstavil nový program na evidenciu dokumentov pre reštaurovanie. Pomocou počítačového programu na základe otázok o fyzickom stave dokumentov sa určuje poradie pre reštaurovanie. Až po ďalšom referáte Dr.

Josefa Zwickera zo Štátneho archívu z Bazileja, ktorý hovoril o Archívnom práve - norma a skutočnosť, sa rozprúdila panelová diskusia. Posledný referát sa zaoberal otázkou archívneho práva skôr v teoretickej rovine, pričom samozrejme skúmal podmienky uplatnenia zákona, ako aj vôľu archívárov uplatňovať zákon. V diskusii sa viacerí dotkli najmä anonymizácie dokumentov, ale aj otázky archívár a politika. Vicerí vyslovili názor, že ich práca je apolitická, no boli aj takí kolegovia, ktorí tvrdili že práca archívára je politická už aj tým, že pri výbere dokumentov jeho postoj jednoznačne ovplyvňuje politická situácia.

Ďalší deň, 11. septembra sa konalo prvé zasadnutie stredoeurópskych archívnych spolkov. Prítomní boli zástupcovia okrem už spomínaných predsedov Rakúskeho archívneho spolku, Nemeckého archívneho spolku, kolegovia z Chorvátska, Slovinska, Maďarska, Česka, samozrejme zo Švajčiarska a Slovenska. Prvou diskusnou témou bola ochrana archívnych dokumentov. Táto otázka nebola samozrejme náhodne vybratá, veď žiaľ, aj naši kolegovia zo zahraničia potvrdili, že odcudzenie dokumentov sa rozmáha a to i napriek prísny

opatreniam. Žiaľ nie sú výnimkou aj často dôverne známi bádatelia. Dozoru v študovniach je preto potrebné sa venovať vo zvýšenej miere, niektorí používajú razítkovanie dokumentov, doporučuje sa formou slepotlače, aby sa zbytočne neznehodnocovali dokumenty. Najlepší spôsob je zrejme namontovanie priemyselných kamier do bádateľne, no vzhľadom na finančné požiadavky samozrejme tento spôsob je skôr riešením pre budúcnosť. V rámci diskusie kolegovia z Chorvátska hovorili o predkupnom práve dokumentov, ktoré však nie vždy prinesie efekt, keďže dokumenty sa predávajú načierno a nie na aukciách. Kolega z Čiech spomenul nedávnu aféru okolo odcudzenia dokumentov na Morave. Situácia je teda podobná vo všetkých krajinách, potrebný je prísny dozor, paginovanie a jasné, jednoznačné predpisy a samozrejme aj finančné prostriedky. Ďalším okruhom otázok, ktorým sa zaoberali účastníci, bola ochrana zdravia archivárov pri práci. Skúsenosti sú opäť takmer rovnaké. Aj u našich kolegov sú časté alergie, ale vyskytli sa aj hromadné infekcie. Prevažne táto otázka sa všade rieši aspoň potrebou používania ochranných pracovných prostriedkov, doporučuje sa nielen vrchné ošatenie ale aj výmena

spodného prádla, kde však už predpisy nie sú rovnaké. Základom samozrejme je dôkladná hygiena, a vytvorenie podmienok pre ňu. V žiadnom archíve by nemala chýbať možnosť sprchovania sa. Niektoré zahraničné pracoviská boli vyhlásené za zdraviu škodlivé a archivári dostávajú zdravotné príplatky. Táto otázka však nie je rovnako riešená. Osobitne nebezpečné sú plesne, vyskytujúce sa najmä v starých budovách. Samozrejme nestačí jednorázové očistenie dokumentov, ale je nevyhnutné vystaňovať dokumenty z takého prostredia. V rámci diskusie som sa zmienila o hygienickom výskume ŠOKA v Trenčíne, o našom prípise hlavnému hygienikovi SR, ktorý však dodnes zostal bez odpovede.

Ďalšou témou, o ktorej sa diskutovalo, bol výber dokumentov na ochranu. Aj tu boli najrozličnejšie skúsenosti, pričom sa zdôraznilo, že uchovávať sa majú nielen dokumenty úradnej proveniencie. Uplatnenie kritérií na výber dokumentov je rozmanitý. V Chorvátsku existuje právo veta, čo však nedáva o nič širšie kompetencie archivárom, než naša vyhláška. Pre nedostatok času už otázkou vzdelávania sme sa nezaoberali. Pomoc Bosne, nákup xerografického stroja si vybavila naši slovinskí kolegovia. V závere sa

hovoriť aj o možnej pomoci poľskými archívom postihnutým povodňami, ale keďže presné informácie neboli k dispozícii, táto otázka sa bude riešiť až po konkretizovaní požiadaviek našich poľských kolegov.

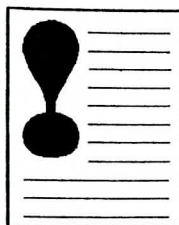
V priebehu 11.septembra od 10, 30 do 11,30 sa konalo slávnostné zasadnutie švajčiarskych kolegov, ktorého jediným bodom bol slávnostný príhovor Dr.Roberta Reimanna na tému Archívy v dnešnej spoločnosti. Zaujímavý referát, ktorý skúmal nielen otázku ako archivárov vníma spoločnosť a ako archivári vnímajú spoločnosť, poukázal na to, že v uplynulých rokoch archívy boli nielen zabezpečovateľmi práva a zabezpečovateľmi správnej continuity vo všeobecnosti, ale stali sa pre mnohých ľudí priam existenčnými inštitúciami, veď často na výsledku pátrania po dokumentoch boli existenčne závislí. Samozrejme názory, či predstavy spoločnosti sú skreslené, a už dávno to nie je ten starý čudák, pod ktorým sa archivár často chápal.. V ten istý deň popoludní sa konalo valné zasadnutie VSA, na ktorom sa volilo nové predstavenstvo spoločnosti. Ako to v úvode celého podujatia predseda VSA

poznámenal, zišli sa nie preto, aby pozerali do minulosti, ale aby ukázali cestu do budúcnosti. Do čela VSA bol na Archívnych dňoch zvolený Gilbert Coutaz. Celé slávnostné zhromaždenie sa ukončilo výročnou schôdzou. Posledný deň sa uskutočnil výlet do blízkeho okolia. Pre iné povinnosti tohto príjemného podujatia som sa nemala možnosť zúčastniť. V priebehu akcie som mala možnosť rokovať s novým predsedom VSA, ktorý prisľúbil účasť predstaviteľa VSA na prvých archívnych dňoch na Slovensku. Celé podujatie, ako aj mesto Zug zanechali na mňa príjemný dojem. Naši kolegovia s hravosťou striedali nemecký a francúzsky jazyk na rokovaníach a atmosféra bola veľmi priateľská. Podujatia sa zúčastnilo približne 100 archivárov a archivárok. Prevažnú väčšinu prítomných napriek zvláštnemu názvu spolku tvorili muži.

V závere kolokvia stredo-európskych archívnych spolkov sme sa dohodli, že na budúci rok sa stretneme v Munsteri na 69. archívnych dňoch v Nemecku.

Veronika Nováková

SERVIS

V septembri zaháji svoju činnosť „Komisia pre nadobúdanie a ohodnocovanie písomných, obrazových, zvukových a iných záznamov“ /ďalej len komisia/, ktorá bola zriadená za účelom nadobúdania a hodnotenia písomných, obrazových, zvukových a iných záznamov ponúknutých Národnej banke Slovenska na kúpu, výmenu alebo dar pre archív Národnej banky Slovenska /ďalej len NBS/. Účelom práce komisie je doplňovanie jestvujúcich archívnych fondov a zbierok, ako aj vytváranie

nových súborov archívnych dokumentov v archíve NBS z oblasti bankovníctva, peňažníctva a finančníctva. Jednou z možností ako realizovať ich dopĺňanie je prostredníctvom nákupu od jednotlivcov. Z toho dôvodu sa obraciame na všetkých kolegov - archivárov s požiadavkou o poskytovanie informácií o záznamoch, ktoré by mohli doplniť naše písomné registratúry a archívne fondy.

Za Vašu ochotu Vám vopred vyslovujeme vďaku.

Naša kontaktná adresa je: Archív Národnej banky Slovenska, Krajná 27,
821 04 Bratislava; číslo tel.: 522 89 70, 522 89 71; fax: 522 89 74.

Vybavuje M. Kačkovičová

Mária Kačkovičová

Archív NBS

Cechy, remeslá, živnosti v okresoch Dunajská Streda, ŠaPa a Galanta

Pod týmto názvom sa v priestoroch Štátneho okresného archívu v Šali dňa 12. septembra tohoto roku otvorila výstava. Budova archívu je renesančný štvorkrídlový kaštieľ z konca 16. storočia. Jej široké, arkádové chodby okolo uzatvoreného nádvorja na poschodí nám poskytli vhodný priestor na inštalovanie výstavy s tematikou cechov, remesiel a živností v danom regióne. V dôsledku takéhoto umiestnenia exponátov je výstava - vytvárajúca inak súvislý celok - trocha členená, prirodzene rozdelená na štyri na seba nadväzujúce časti.

Prvá časť je venovaná jednotlivým cechom, ktoré pôsobili na území okresov Dunajská Streda, ŠaPa a Galanta už od 15. storočia. Sú to predovšetkým cechy, ktoré vyrábali svoje výrobky pre každodenný život, ako cechy mäsiarov, mlynárov, obuvníkov, čižmárov, kožušníkov, tkáčov, krajčírov, kováčov, hrnčiarov, kolárov a sedlárov. Len výnimočne sa tu stretávame s cechom pre výrobu luxusných predmetov ako v prípade cechu zlatníkov v Šamoríne. Vo vitrínach, venovaných jednotlivým cechom sú vystavené predovšetkým

cechové artikuly, výučné listy tovarišov i učňov, cenové limitácie výrobkov, pečatidlá cechov, ale aj výsledný produkt práce zručných rúk reemeselníkov, čiže ich majstrovský kus. Pri znázornení týchto sme sa samozrejme nezaobišli bez trojrozmerného materiálu, predmetov zapožičaných z múzeí v Bratislave, Dunajskej Strede a Galante. Z týchto múzeí sú zapožičané aj cechové truhlice, zástavy, vývesná tabuľa obuvníka, ako aj pracovné nástroje a náradia jednotlivých remesiel. Cechové artikuly, ktoré podávajú podrobný obraz o živote cechov a sú vystavené v origináli v latinskom, nemeckom a maďarskom jazyku, sme sa snažili priblížiť návštevníkom aj formou voľného prekladu do slovenčiny. Ide vlastne o organizačný poriadok cechov, ktorý reguloval nielen vnútorný život cechu, ale predpisoval pravidlá správania členov cechu aj v iných oblastiach života /sociálna, náboženská a pod/.

Druhú časť výstavy tvoria archívne dokumenty obsahujúce údaje o cechoch a počte remeselníkov v obciach týchto troch okresov v 18. a 19.

storočí, kedy po roku 1872 došlo k zániku cechov. Na týchto paneloch nájdeme ukážky zo štatútov živnostenských spoločenstiev, ktoré vznikali často zo zanikajúcich cechov.

Tretia časť výstavy je "o niečo" pestrejšia, keďže sú tu vystavené pracovné nástroje a náradia mäsiarov, kováčov, krajčírov, obuvníkov a stolárov. Nachádzame tu súpisy živnostníkov, tovarišské výučné listy vydané väčšinou okresnými živnostenskými spoločenstvami, učebné zmluvy, pracovné knižky a iné. Veľmi zaujímavé sú dobové plagáty / 30 - te roky nášho storočia / propagujúce činnosť novovytvorených obchodov a nimi poskytované služby, rôzne reklamné oznámenia, ako aj oznámenia o divadelných predstaveniach niektorých živnostenských spoločenstiev. Činnosť týchto spoločenstiev bola regulovaná živnostenským zákonom z roku 1924, nariadením SNR o revízii

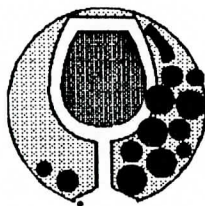
živnostenských oprávnení a vládny nariadením z roku 1950, kópie ktorých sú taktiež vystavené.

Posledná časť výstavy je venovaná Archívnym dňom na Slovensku. Návštevníci tu nájdú vystavené kópie vládneho nariadenia a zákona SNR o archívnictve, fotografické zábery zo zasadnutia Medzinárodnej rady archívov, fotografie skupiny účastníkov medzinárodnej stáže vo Francúzsku, kurzu archívnictva, budov štátnych archívov v zahraničí i na Slovensku, interné zábery z niektorých archívov vybavených modernou výpočtovou technikou, depotov a pod. Tu je vystavená najstaršia listina uchovávaná v našom archíve vydaná pre Šamorín v r. 1340, ako aj monografie obcí, ktoré vznikli v spolupráci pracovníkov nášho archívu.

Na prehliadku výstavy, ktorá potrvá do konca decembra 1997 Vás aj touto cestou srdečne pozývame.

Margita Gálová
ŠOKA v Šali

Naši jubilanti

JUDr. Dárius Rusnák, Slovenský národný archív Bratislava
Mária Schwarczová, Archív Múzea SNP Banská Bystrica
PhDr. Eva Vrabcová, Slovenský národný archív Bratislava
Marta Zlejšia, ŠOKA Liptovský Mikuláš

Do ďalších rokov Vám želáme hlavne dobré zdravie, vnútornú pohodu a pokoj, veľa pracovných a osobných úspechov, tvorivú atmosféru na pracovisku a pokojné a šťastné chvíle v kruhu Vašich najbližších.

Vita, si uti scias, longa est. /Seneca/

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I. Graus,

V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J. Benciová

Náklad: 350 ks

Povolilo: MK SR 1472/96